

CIRCULAIRE AMBITIES VAN DE GEMEENTE UTRECHT KOMEN TOT RECHT BIJ DE AANLEG NIEUWE BUSBAAN

JULI 2019

De gemeente Utrecht heeft grote ambities op gebied van duurzaam en circulair inkopen. De openbare ruimte is in het actieplan MVI benoemd als kansrijke productgroep, waarbij er extra wordt ingezet op de MVI doelstellingen. Bij het project Busbaan Dichterswijk kwam dit tot uiting in een DuboCalc berekening én het gunningscriterium 'circulaire kansen'.

Feiten en cijfers

Organisatie(s): Gemeente Utrecht

Product: HOV (Hoogwaardig Openbaar Vervoer) busbaan Dichterswijk

Grootte: € 20 miljoen

Periode: Realisatie van de busbaan in 2019-2020

Contactpersoon: Sara Rademaker (Voormalig adviseur MVI Gemeente Utrecht), Peter de Jong (projectleider gemeente Utrecht)

Het project

De busbaan Dichterswijk is het projectmatige vervolg op de busbaan Transwijk, waarbij Utrecht destijds voor het eerst DuboCalc toepaste. Dit leverde slechts een kleine verbetering op de DuboCalc-score en geen specifieke circulaire maatregelen of verbeteringen. In overleg met adviesbureau Witteveen+Bos heeft de gemeente Utrecht vervolgens besloten om voor de busbaan Dichterswijk een MKI-referentieberekening (MKI = Milieukostenindicator) met DuboCalc

te maken en als eis gesteld dat de uitkomst van deze berekening met 10% verbeterd moest worden. De reden voor de 10% was dat veel materiaalkeuzes al vast lagen, en er dus niet een hele grote verbetering te verwachten viel. Aanvullend is via de gunningscriteria uitgevraagd op circulaire kansen (visie, leren van het project, beperking nieuwe grondstoffen en hoogwaardig hergebruik) en CO₂-ambitieniveau.

Duurzaamheidsbeleid bij de Gemeente Utrecht

De gemeente Utrecht is heel actief op gebied van maatschappelijk verantwoord inkopen. Utrecht ondertekende de afgelopen jaren verschillende convenanten: het manifest professioneel duurzaam inkopen in 2012, de Green Deal Circulair Inkopen in 2014 en het Manifest Maatschappelijk verantwoord inkopen in 2016. Ook sprak de gemeente in 2014 af, samen met onder andere Woerden en Amersfoort, om in 2020 10% van het inkoopvolume circulair in te kopen. Het nieuwe college heeft in 2018 deze doelstelling opgehoogd naar 33% in 2022.

Daarnaast heeft de gemeente een uitgewerkt actieplan 'Maatschappelijk Verantwoord Inkopen'. Voor Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW) geldt tevens dat in elke aanbesteding binnen de gemeente Utrecht duurzaamheid tenminste voor 20% meeweegt in de gunningscriteria. Ook zijn er enkele harde maatregelen afgesproken:

- Bij het toepassen van betonproducten wordt tenminste 15% gerecycled beton toegepast
- Bij opdrachten van boven de € 500.000,- wordt de CO₂-prestatieladder uitgevraagd als gunningscriterium.

Monitoring

De gemeente hanteert voor aanbestedingen drie verschillende ambitieniveaus. Hier wordt jaarlijks over gerapporteerd.

Daarnaast wordt gerapporteerd over resultaten op projectniveau, en sinds 2018 ook over CO₂-besparingen die zijn behaald door schoon vervoer in te kopen.

- Ambitieniveau 1: minimumniveau (bijvoorbeeld minimum eisen van www.mvicriteria.nl)
- Ambitieniveau 2: gunningcriterium (5 – 15% weging) of verhoogde eis op basis van duurzaamheid
- Ambitieniveau 3: Een zwaarwegend gunningcriterium (20% of meer) en/of circulair ingekocht

De aanbesteding van de HOV-baan Dichterswijk

Voor de HOV-baan Dichterswijk heeft de gemeente gewerkt met een uav-gc contract, waarmee de ontwerpverantwoordelijkheid bij de aannemer komt te liggen. Zo'n type contract in combinatie met circulaire economie als gunningscriterium geeft een positieve stimulans om invulling te geven aan een thema als duurzaamheid.

Er is geen marktconsultatie gedaan aangezien er al veel kennis over dit project en de markt beschikbaar was. Er zijn in de inlichtingsfase drie vragen gesteld over de MKI-berekening. De vragen hadden te maken met de aangehouden hoeveelheden in de referentieberekening in Dubocalc. Het protocol voor de berekening gaf hiervoor een oplossing maar aannemers vonden het desondanks lastig om met afwijkende hoeveelheden om te gaan. Dat is begrijpelijk, omdat de verplichting geldt dat in het Definitief Ontwerp een reductie van minimaal 10% ten opzichte van de referentieberekening bereikt moet worden. Uiteindelijk is deze vraag goed begrepen en opgepakt door de markt.

Er is gegund op waarde (BPKV). Voor de inschrijvers was er door kwaliteitswaarde te bieden circa 30% fictieve inschrijfkorting te behalen op het gestelde plafondbedrag.

Voor de gunning zijn de volgende gunningscriteria gehanteerd:

- Hinderbeperking (45% van de kwaliteitswaarde)
- Duurzaamheid (20% van de kwaliteitswaarde: 13% Circulaire Economie en 7% CO₂)
- Risicobeheersing (35% van de kwaliteitswaarde)

De oplossingsruimte voor innovatieve duurzaamheid binnen deze aanbesteding was beperkt. Veel was al ingekaderd via standaard eisen van de gemeente (bijvoorbeeld in het Handboek Openbare Ruimte), waardoor partijen binnen deze technische oplossing en scope wellicht niet alle circulaire oplossingen die voorhanden zijn, konden aanbieden. Dit is deels ondervangen door toch de reductie van 10% op te leggen en een plan van aanpak circulaire economie onderdeel van de aanbidding te maken. In de inschrijvingsleidraad zijn voor dit plan van aanpak de volgende aandachtspunten meegegeven waarop beoordeeld zou worden:

- Uw visie op de invulling van dit criterium en de wijze waarop u de gemeente Utrecht in staat stelt te leren van dit project.
- De mate waarin u zo min mogelijk gebruik maakt van nieuwe grondstoffen.
- De mate waarin u laat zien zich in te spannen om zowel bij vrijkomende als nieuw toe te passen materialen te kiezen voor zo hoogwaardig mogelijke vormen van hergebruik.
- In hoeverre u de gemeente Utrecht inzicht geeft in informatie met betrekking tot de herkomst en bestemming van materialen.

Er is tevens gegund op het CO₂ ambitieniveau maar dit bleek, zoals verwacht, niet onderscheidend (inschrijvers op trede 5).

Resultaten

De belangrijkste duurzaamheidsresultaten voor dit project zijn:

- Winnende inschrijver levert het project op 20% onder de MKI-referentiewaarde.
- Er is een workshop 'Circulaire kansenanalyse' georganiseerd met de gemeente Utrecht, waardoor aanvullende kansen die buiten het eisenpakket vallen toch onderzocht kunnen worden.
- Voor het project wordt een materialenpaspoort opgeleverd.

De manier waarop de lagere MKI-waarde wordt gerealiseerd leverde een aantal interessant oplossingen op zoals:

- Analyse van materiaalstromen voor hergebruik binnen het project en eventuele toepassingen buiten het project voor de vrijgekomen grondstoffen.
- Toepassen van hergebruikte grondstoffen van buiten het project.
- Toe te passen asfalt bestaat voor 68% uit gerecycled asfalt.
- Toe te passen beton waarin grind deels vervangen wordt door betongranulaat (minimaal 15%).
- Tijdelijke voorzieningen worden direct geschikt gemaakt voor definitieve situatie dus geen tijdelijke rijbanen die weer verwijderd moeten worden.
- Toepassen van geopolymeer beton, voor de bestrating.

Aangezien de opdracht gegund is op basis van een verlaging van de MKI-waarde met 20% zal dit bij oplevering moeten worden aangetoond. Blijkt deze waarde niet gehaald te worden dan volgt er een boete. Hiermee is er dus ook een prikkel ingebouwd om dit te realiseren.

Daarnaast is er een aantal circulaire kansen benoemd die met de huidige specificaties niet mogelijk zijn maar nader zullen worden onderzocht, zoals:

- Bestaande kade hergebruiken
- Gerecycled asfalt in de deklaag

Geleerde lessen

Aangezien de gemeente Utrecht al veel ervaring heeft met diverse circulaire aanbestedingen is er een aantal interessante lessen en aandachtspunten te identificeren:

- Om het thema duurzaamheid goed en stevig in de vele projecten van de gemeente mee te kunnen nemen is de rol van adviseur duurzaam inkopen gecreëerd. Deze rol is van 2015 tot 2019 ingevuld door Sara Rademaker. De invulling van deze rol wisselt per project. In sommige gevallen wordt de adviseur onderdeel van het projectteam, in andere projecten meer langs de zijlijn, afhankelijk van het project en de projectleiding. In het geval van de HOV-busbaan Dichterswijk heeft de adviseur veel contact met de projectleider gehad om duurzaamheid zo goed mogelijk invulling te geven.
- Circulair inkopen leeft in de organisatie, inkopers en projectleiders komen steeds meer met eigen ideeën om hieraan invulling te geven. De rol van adviseur MVI is echter wel belangrijk als het gaat om de inhoud en beoordelingen van circulaire trajecten.
- Het toepassen van het DuboCalc-instrument voor het bepalen van MKI-waardes blijkt in de praktijk nog wel tot wat interpretatieverschillen en daardoor tot vragen uit de markt te leiden.
- Het CO₂-ambitieniveau kan inmiddels wel als eis vastgelegd worden, onderscheid ontbreekt op de projecten waar de gecommeerde aannemers inschrijven.
- Voordat u een marktconsultatie doet is het goed om rondvraag te doen bij collega's of vergelijkbare bedrijven of instanties die

ervaring hebben met het circulair inkopen van het in te kopen product of dienst. Op die manier kunt u van te voren vaak al veel informatie vergaren over de markt. Voor productgroepen waar al eerdere ervaring is opgedaan met vergelijkbare ambities kan een marktconsultatie niet nodig zijn. Hooguit is het dan nog interessant om een paar marktpartijen te vragen of er in de tussentijd nog interessante ontwikkelingen of innovaties zijn geweest.

- Wanneer u om een kansendossier vraagt, realiseert u zich dan goed wat eventuele effecten van een kans kunnen zijn op budget en duurzaamheidsscore. Communiceer ook duidelijk naar de markt hoe deze kansen samenhangen met andere prestaties. In het geval van de HOV-baan Dichterswijk ontstond er bijvoorbeeld verwarring of geïdentificeerde kansen wel of niet bij dienden te dragen aan de verdere verlaging van de al ge-eiste 10% reductie op de MKI-waarde. Tip is om de markt een helder onderscheid te laten maken tussen maatregelen en kansen en daarnaast het effect per maatregel op de MKI-waarde te laten aangeven. De reden om dit transparant te maken, is dat het wel of niet verzilveren van de kansen vaak nog afgestemd moet worden met de beheerder, en u dus nog niet zeker weet of alle kansen ook daadwerkelijk in het project verzilverd kunnen worden.

“Medewerkers van de Gemeente Utrecht worden steeds enthousiaster en proactiever om met circulair inkopen aan de slag te gaan”

Sara Rademaker, Gemeente Utrecht

Tips

- De rol van MVI-adviseur werkt zowel goed om circulariteit aan te jagen in de projecten maar ook om het concreet een plek te geven in die projecten. Door de adviseur zelf onderdeel te laten zijn van een projectteam borgt u dat circulariteit wordt meegenomen en concreter kan worden ingevuld.
- Zorg voor een goede overdracht van de duurzaamheidsaspecten richting de uitvoering en contractmanager door hen eerder in het project te betrekken en mee te laten denken.
- Het werkt goed om een financiële prikkel in te bouwen in uw contract om leveranciers hun duurzaamheidsdoelstellingen te laten behalen.
- Wanneer u ervoor kiest om een kwantitatief instrument in te zetten zoals een MKI-berekening zorg dan dat er richting de markt weinig ruimte voor interpretatie is.
- Laat de markt een helder onderscheid maken tussen maatregelen en kansen en daarnaast het effect per maatregel op de MKI-waarde te laten aangeven. De reden om dit transparant te maken, is dat het wel of niet verzilveren van de kansen vaak nog afgestemd moet worden met de beheerder, en u dus nog niet zeker weet of alle kansen ook daadwerkelijk in het project verzilverd kunnen worden.
- Het inschakelen van een externe adviseur op een specifiek vakgebied kan helpen om vertrouwen te krijgen in de vraag die u stelt en helpt om intern draagvlak te krijgen voor uw vraagstelling. Verder heeft een extern adviseur ervaring bij meerdere opdrachtgevers en veelal ook opdrachtnemers.

Meerdere trajecten circulair ingekocht binnen de Gemeente Utrecht

De gemeente heeft inmiddels op een flink aantal trajecten ervaring opgedaan met circulair inkopen. Zo zijn en worden er onder andere in de volgende trajecten afspraken gemaakt over circulariteit bij inkoop:

- Bedrijfskleding
- Persoonlijke beschermingsmiddelen
- Abri's (Bus-, tramhokjes)
- Bestratingsmaterialen
- Kantoorartikelen
- Circulair vervangen van kleedkamers sportpark Lunetten
- Aanleg en onderhoud sportvloeren in sportaccommodaties

Met name de aanbesteding van kantoorartikelen heeft ook een interessant ander verdienmodel opgeleverd. Hierbij is een KPI opgesteld om het verbruik van kantoorartikelen te reduceren. Dit lijkt strijdig met het verdienmodel van de leverancier. Er is dan ook afgesproken om met een vaste prijs te werken waarmee de prikkel om meer te verbruiken is weggenomen. De leverancier levert bijvoorbeeld hoogwaardigere navulbare pennen om deze doelstelling te behalen en levert pennen en andere basisartikelen van zo veel mogelijk gerecycled materiaal.

